

Saara Jantunen

ST
Kirjoittaja palvelee tutkijana
Puolustusvoimien tutkimuslaitoksessa

PsyOppia somessa

– kuinka rasismista tuli strategista

Viimeisten kahden vuoden aikana poliittiset vaikutuskampanjat, vihapuhe, häiriköinti ja disinformaatio ovat muuttuneet sosiaalisessa mediassa arkipäiväisiksi. Artikkelissa käsitellään sitä, kuinka psykologisten operaatioiden mekanismi toimii.

Perusmekanismina toimii projektio. Esimerkiksi niissä ryhmittymissä, joissa syksyllä 2014 älähdettiin Venäjän some-vaikuttamiskampanjoiden tutkimisen olevan noitavainoihin verrattavissa olevaa Venäjän ystävien stigmatisointia ja ”trollijahtia”, hyökätään nyt aggressiivisesti ”Nato-trolleja” vastaan.

Vaikuttaa siltä, että ”Nato-trolliksi” luetaan yleisesti ne henkilöt, jotka edistävät turvallisuuspoliittisessa keskustelussa niin sanottua länsimielistä näkökulmaa. Tähän kategoriaan lukeutuvat keskustelijat eivät siis välttämättä ole esittäneet minkäänlaisia Nato-kannanottoja. Keskustelu on niin polarisoitunutta, että se on luonut poliittis-sosiaalisia

näennäisfaktoja, joiden mukaan esimerkiksi Venäjä-kriittisyys on Naton kannattamista. Tällaiseen polarisointiin osallistuvat tietysti myös poliitikot. Esimerkiksi keskustan kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila totesi Ulkopoliittisen instituutin olevan ”Naton haarakonttori” sen jälkeen, kun instituutti oli julkaissut raportin, joka tutkimuksellisen kriittisesti analysoi Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittista roolia.

Ideologisesti polarisoitunut poliittinen kenttä tuottaa vastakkainasetteluja, jotka ovat hyvin käyttökelpoinen alusta monenlaisille vaikutusoperaatioille arjen informaatioympäristössä. Poliittiset jakolinjat avaavat mahdollisuuden ristiriitojen vahvistamiselle myös ei-legitiimillä

tavalla. Venäjä rahoittaa ääriliikkeitä Euroopassa, putinistit ja äärioikeisto lähentyvät toisiaan. Tämä heijastuu informaatioympäristöön myös Suomessa.

Sosiaalisen median keinovalikoimaa häirintäkampanjoissa

Projektio on venäläispropagandalle tyypillinen keino määrittellä vaikutuskampanjoiden teemoja. On oletettavaa, että se on vaikuttanut myös tapaan, jolla erilaisia venäjämielisiä kampanjoita Suomessa toteutetaan.

Seuraavissa kappaleissa on esimerkkejä aineistosta, jota olen kerännyt ja luokitellut tutkiessani venäjämielisiä vaikuttamiskampanjoita. Keskityn tässä erityisesti niihin keinoihin, joita käytetään niin sanotuissa lokakampanjoissa ja luonneturmehissa. Kyse on siis pehmeisiin kohteisiin, kuten yksittäisiin, ei-poliittisiin henkilöihin, kohdistuvasta häirinnästä, diskreditoinnista ja häpäisyperkimyksistä. Kaikki esimerkit ovat Suomesta.

”Musta PR”

Käsitteellä tarkoitetaan disinformaatiota, joka keskittyy erityisesti kohteen häpäisyyn (seksualisointi, ulkonäön kommentoiminen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, mielenterveyden kyseenalaistaminen) ja diskreditointiin (esimerkiksi lausuntojen ja sitaattien väärentäminen, väärän tiedon levittäminen kohteen työstä tai vaikkapa henkilöhistoriasta). Joskus kohteesta levitetään myös osin paikkansapitävää tietoa, joka kuitenkin esitetään vääristävässä kontekstissa, vihjaillen tai harhaanjohtavasti. Häpäisevien kuvamanipulaatioiden tekeminen ja levittäminen on tyyppillistä, ja kohteita saatetaan seurata tilaisuudesta toiseen ja valokuvata. Materiaalia käytetään häpäisykampanjoihin.

Oma lukunsa ovat kuitenkin Kremlin politiikkaa kriittisesti kommentoivien henkilöiden assosioiminen läntisiin tiedustelupalveluihin sekä heidän väitetyn vakoilijaroolinsa todisteleminen. Tämä on toisintoa venäläisestä perinteestä paljastaa ”ulkomaan agentteja” propagandatarkoituksessa. Suomessa tapahtuvissa luonnemurhakampanjoissa kuka tahansa Venäjää arvosteleva kelpaa tietolähteeksi CIA:lle ja Natolle.

Joukkokantelujen orkestrointi ja yhteydenotot työnantajaan

Joissakin diskreditointiyrityksissä kohde pyritään mustamaalaamaan ja/tai vaientamaan myös viranomaisille ja erilaisille valvoville instituutioille kantelemalla.

Tyyppillisiä ovat rikosilmoitusten tehtailu, kantelut eduskunnan oikeusasiamiehelle tai Julkisen Sanan Neuvostolle, sekä yhteydenotot kohteen työnantajaan. Kantelukampanjoita voidaan masinoida erilai-

sisia sosiaalisen median ryhmissä ja foorumeilla esimerkiksi jakamalla valmista kantelupohjaa.

Doxaus

Doxaus tarkoittaa toisten henkilö-tietojen etsimistä ja luvaton julkaisemista. Tietoja voidaan etsiä avoimista lähteistä, mutta niitä voidaan etsiä myös laittomin keinoin, kuten tietomurtojen ja tietojen kalastelun avulla.

Löydettyjä tietoja voidaan myös käyttää väärin. Kohdehenkilöä voidaan esimerkiksi kiusata tilaamalla hänen nimissään verkko-ostoksia, luomalla hänelle valeprofileita sosiaaliseen mediaan tai tekemällä hänestä vaikkapa tekaistuja lastensuojeluilmoituksia.

Uhkaukset ja painostaminen

Sosiaalinen media mahdollistaa anonyymien uhkausten tekemisen. Perinteisesti tällaiset uhkaukset on tehty yksityisesti, mutta nykyisin niitä tehdään yhä enemmän täysin julkisesti erilaisissa keskusteluryhmissä.

Julkisesti tehtyjen uhkausten ja vihjailun tarkoituksena on viestiä uhattavan lisäksi myös suurelle yleisölle.

Yhteistyökumppaneiden häirintä ja painostaminen

On tyyppillistä, että painostaminen ulottuu joissakin tapauksissa myös kohteen yhteistyökumppaneihin. Esimerkiksi esiintymistä tiedotusvälineissä voidaan pyrkiä estämään uhkaamalla toimittajia mahdollisella kantelulla. Kohteesta voidaan myös levittää ennakoivasti sellaista tietoa, jonka avulla hänen ammatitaitonsa pyritään kyseenalaistamaan tai hänet saatetaan muuten kyseenalaiseen valoon.

Kohdetta asiantuntijalähteenä käyttäneestä toimittajasta tehdään kanteluja ja/tai häntä uhkaillaan oikeustoimilla. Toimitetun tekstin sisältöihin vaaditaan sensuuria tai sisältömuutoksia. Näin kampanjan kohteena olevasta henkilöstä on tarkoitus tehdä työläs ja hankala yhteistyökumppani. Kampanjan tarkoituksena on marginalisoida kohde ja eristää hänet omasta viite-ryhmästään.

Mobilisointi psykologisten operaatioiden kovaa ydintä

Psykologiset operaatiot ovat informaatio-operaatioiden alalaji. Ne pyrkivät vaikuttamaan suoraan kohteensa toimintaan ja käyttäytymiseen. Yllä luetellut keinot, kuten ”musta PR” ja yhteistyökumppaneiden häirintä, soveltuvatkin psykologiseen häirintään erinomaisesti. Venäläisessä informaatiovaikuttamisen teoriassa psykologisen häirinnän tehtävänä on tuottaa kohteelleen riittävä pelote, joka aiheuttaa tämän vetäytymisen tai mahdollisesti lopettaa vastarintansa kokonaan. Häirintä voi kohdistua paitsi poliittisiin vaikuttajiin ja avainhenkilöihin, myös tavallisiin kansalaisiin.

Psykologisen häirinnän lisäksi huomionarvoista venäläisessä informaatiovaikuttamisen teoriassa on epäsuorien vaikuttamiskeinojen rooli. Luonnemurhat ovat oivallinen esimerkki siitä, kuinka nämä kaksi keinoa yhdistyvät.

Syy siihen, että alun perin Venäjän ulkopoliittikan kriitikoina ja kommentaattoreina profiloituneet asiantuntijat, toimittajat ja tutkijat on tuotu erilaisten rassistien vihasivustojen sivuille riepotehtaviksi, lienee yksinkertainen. Onnistuneen informaatio-psykologisen vaikut-

tamiskampanjan edellytyksenä on sopivien kohdeyleisöjen tunnistaminen. Sopivaksi kohdeyleisön tekee se, että se on mobilisoitavissa osaksi kampanjaa ja on valmis käyttämään jopa laittomia keinoja. Näin voidaan tehokkaasti toteuttaa epäsuoraa vaikuttamista, joka jakautuu niin laajalle rintamalle, että sen estäminen ja tutkiminen on viranomaisten nykyresursseilla mahdotonta. Kun tutkinta voidaan nyt keskittää vain suurimpiin ylilyönteihin, laittomakin keinot vähitellen normalisoituvat osaksi informaatioympäristöömme ja sitä kautta yhteiskuntaamme.

Esimerkiksi kunnianloukkauksista jaettiin vielä viisi vuotta sitten tuomioita teoista, jotka eivät enää riitä edes esitutinnan jatkamisen perusteeksi.

Moniongelmaiset aktiivit houkuttavat mukaan

Suomalaisten vihasivustojen aktiivinen yleisö on tyypillisesti rasistista, yhteiskuntavastaista ja naisvihamielistä. Näin ollen se on sopiva yleisö hyökkäyksen joukkoistamiselle silloin, kun kohteena on jonkin vakiintuneen suomalaisinstituution edustaja, joka puheillaan ja toiminnallaan vastustaa ääriilijkeitä ja on mahdollisesti vielä nainen. Näkyvimmit henkilöön kohdistuvat häirintä- ja mustamaalauskampanjat keskittyvät tyypillisesti naisiin ja ovat luonteeltaan hyvin pakkomielteisiä.

Tyypillisessä skenaariossa muutama aktivistina esiintyvä henkilö osoittaa maalin, luo tarinan sekä sille kehysten ja sysää pallon liikkeelle. Yhteistä näille koordinaattoreille on jaetun poliittisen maiseman lisäksi enemmän tai vähemmän julkituotu taipumus väkivaltaan ja naisvihamielisyyteen. Heillä itsellään saattaa olla perheväkivaltaista käyttäytymistä

ja siitä johtuvia huoltajuuskiistoja, oma-aloitteisesti julkituotuja päihde- ja mielenterveysongelmia, ja joissakin tapauksissa myös hyvin ongelmallinen suhtautuminen omaan ja muiden sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen.

Kaikki tämä heijastuu luonneturmhakampanjoissa, joissa he rakentavat tarinaa itsestään merkitykselläänä uhrina ja peilaavat omat aggressionsa ja pakkomielteensä kohteensa käyttäytymiseen. Tämä voi tapahtua esimerkiksi demonisoimalla tai pornoistamalla kohteen käyttäytyminen, ulkonäkö tai tapa harjoittaa ammattiaan. Kaiken keskössä on pyrkimys häpäistä kohde.

Onkin mielenkiintoista pohtia näiden luonneturmhakampanjojen laatua ja syvyyttä juuri Suomessa. Yllä kuvatun kaltaiset lokakampanjat perustuvat olettamukseen suomalaisista hyvin keskiluokkaisena yleisönä, jossa ristiriidaton maine (vaatimattomuus ja nuhteettomuus) on itseisarvo. Kuten todettu, usein kampanjan toteuttajien taustalta löytyy epäonnistumisen kokemuksia paitsi ihmissuhteissa, myös ammatin harjoittamisessa. Ehkä juuri pettymys epäonnistumiseen oman keskiluokkaisen roolinsa ja hyvän maineen saavuttamisessa motivoi häiriköitä. Kenties tästä johtuen häpäisytaktiikkana on nostaa esiin kohteen epäonnistumiset juuri keskiluokkaisen ihanteen saavuttamisessa. Näin henkilökohtaiset asiat, kuten sakkotuomiot, avioerot, lapsettomuus ja irtisanomiset muuttuvat sopivaksi disinformaation ja häpäisyyn materiaaliksi.

Ei tietenkään ole poikkeuksellista, että mediassa, uudessa tai perinteisessä, esitetään tietoja joidenkin henkilöiden yksityiselämästä. Esimerkiksi poliitikkojen yksityisyyden suoja on perinteisesti ollut yksityistä

kansalaista heikompi. Viime aikoina tavallisten, keskusteluun osallistuvien kansalaisten yksityisyyden piiriin kuuluvien asioiden paljastamisesta ja väärin tiedotuksesta on tullut melko normaalia. Tätä niin sanottua doxaamista pyritään puolustamaan ja normalisoimaan esimerkiksi siten, että toimittajat ovat julkaisseet tietoja ääriilijkeiden jäsenten rikoshistoriasta, tai perustelemalla paljastusten tuovan esiin ”totuuden”. Paljastuksia tehdään kuitenkin poliittisesti valikoiden ja ne esitetään tavoilla, joiden tehtävänä on nimenomaan kohteensa halventaminen ja häpäisy. Tämä on suomalaisen rikoslain mukaan laitonta.

Doxaamista käytetäänkin tällä hetkellä pelotteena, jonka tarkoituksena on estää toimittajia ja viranomaisia paljastamasta ääriilijkeiden ja ääriaktivistien laittomia ja/tai yhteiskuntarauhan näkökulmasta kyseenalaisia toimia.

Kysymys on puhtaasta radikalisoitumisesta

Sosiaalisessa mediassa mobilisointia voidaan käyttää kuten virtuaalista tuhoamispataljoonaa. Sen tehtävänä on murtaa kohteensa mieli ja pyrkiä poistamaan tämä pelikentältä. Psykologinen häirintä, jota voi trollaamiseksi usein nimittää, on yksi taktinen keino, jonka tarkoituksena on vetää mahdollisimman paljon mobilisointia massoja mukaan häirintään ja näin häivyttää syytöstehtäälle johtavat jäljet. Mitä useammasta kohdeyleisöstä mobilisointi onnistuu, sitä enemmän kampanja saa epäsuoraa poliittista tukea. Juuri siksi kampanjoissa on tärkeää tavoittaa yhteensopivia, ja usein jopa keskenään näennäisen epäsuosivia kohderyhmiä. Tärkeää on vain se, kuinka ne ovat mobilisoitavissa, eli

kuinka helppoa niiden edustajien käyttäytymiseen on vaikuttaa.

Sosiaalinen media levittää nopeasti disinformaatioita

Sosiaalisella medially on tässä kaikessa keskeinen rooli. Sosiaalisen median eri alustoilla luodaan tarinoita, jotka kasvavat kansanliikkeiksi ja toinen toistaan radikalisoiviksi vihajoukoiksi.

Niin sanottu Lisan tapaus Saksassa kohotutti kulmakarvoja myös meillä Suomessa. Saksassa asuva 13-vuotias venäläistyttö kertoi tulleen maahanmuuttajamiesten raiskaamaksi. Myöhemmin hän tunnusti käyttäneen sitä selityksenä 30-tuntiselle katoamiselleen. Venäläiset tiedotusvälineet valjastivat tapauksen propagandakäyttöön. Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrov vaati Saksan viranomaisilta selvitystä asiasta ja ilmoitti Venäjän suojelevan ulkomailla asuvia venäläisiä. Venäläislähteiden levittämä disinformaatio mobilisoi Saksan venäläisiä kaduille osoittamaan mieltään. Samaan aikaan emme ole itse halunneet huomata Suomessa merkkejä vastaavista ongelmista.

Esimerkiksi Forssan maahanmuuttovastainen mielenosoitus esitettiin perinteisessä mediassa melko kriittittömästi maahanmuuton vastustamisena. Tosiasiassa kyseessä oli poliittinen lietsonatitilaisuus, jossa Suomi Ensin -kansanliikkeen edustajat kiittelivät paikallista yleisöä siitä, että he ovat ryhtyneet vastarintaan maahanmuuttoa vastaan. Forssassa oli juuri ollut joukkotappelu kantasuomalaisten ja vastaanottokeskuksen asukkaiden välillä.

Toisin kuin Yhdysvaltojen, Venäjän vetovoima ei oikein riitä muuhun kuin pyrkimykseen näyttäytyä vähiten huonona ratkaisuna ongelmiin, joiden luomisessa Venäjä itse on ottanut aktiivisen roolin.

Avoimesti on myös kerrottu mielenosoitusten tarkoituksena olevan painostaa ja pelotella ihmisiä, jotka tekevät yhteistyötä vastaanottokeskusten tai turvapaikanhakijoiden kanssa. Forssassa ilmoitettiin, että mielenosoituksessa vallitsi boikotti perinteistä mediaa kohtaan, ja sen sijaan tapahtumasta raportoivat MV-lehti ja sen jakelukanavat.

Suomi Ensin -järjestöä virtuaalisesti edustavalla Kansanliike.net -sivustolla avataan selväsanaisesti järjestön edustaman poliittisen toiminnan suhdetta Venäjään. Yksi edustajista oli juuri palannut Donbassista matkalta, jota Venäjänkin tunnustamatta jättäneen Donetskin kansantasavallan Suomen edustajana esiintyvä Johan Bäckman oli mainostanut. Matkan jälkeen sivustolla julkaistiin kannanotto, jossa kerrottiin Venäjän suojelevan Suomen itärajaa maahanmuuttajien aalloilta.

Kansanliike.net -sivustolla EU ja Yhdysvallat nähdään Suomen ja Venäjän yhteisinä vihollisina, osana ”Suomen itsenäistymistä vastustavaa rintamaa”. Suomen irtautuminen EU:sta voisi ”johtaa EU:n romahuttamiseen”.

On siis ilmeistä, että Suomi Ensin -liikkeen tyypiset ryhmät ja

niiden aktiivit ovat informaatiovaikuttamisen maalilistoilla. Tämä ei liene yllätys, onhan Venäjän ja sen etujärjestöjen tuki Euroopan ääri-oikeistolle hyvin tiedossa. Venäjä joutuu käyttämään strategianaan kertomusta yhteisestä vihollisesta ja muista olkiukoista, kuten Suomen itsenäisyyttä kalvavasta EU:sta.

Toisin kuin Yhdysvaltojen, Venäjän vetovoima ei oikein riitä muuhun kuin pyrkimykseen näyttäytyä vähiten huonona ratkaisuna ongelmiin, joiden luomisessa Venäjä itse on ottanut aktiivisen roolin.

Vastaavaa retoriikkaa itsenäisyytensä menettäneestä valtiosta on käytetty ennenkin. Tallinnassa järjestettiin vuonna 2007 mielenosoituksia, joista yhtä kuvattiin televisioon. ”Viro ei enää ole itsenäinen”, mieltään osoittava iäkkäämpi nainen mutisi venäjäksi kameralle, Viron Nato-jäsenyyteen viitaten. Mielenosoitukset liittyivät patsaskiistoihin, ja on yleisessä tiedossa, kenellä oli monessa niistä näppinsä pelissä.

Suomessa on kaksi suurta jakolinjoja aiheuttavaa ulkopoliittista teemaa, maahanmuutto ja Venäjä-suhde. Siksi ei ole yllätys, että ne paaskaavat nyt vaikutuskampanjoissa synergisesti kättä. Tämä uudennainen ”nationalismiksi” väitetty ideologia toteuttaa nyt Venäjän strategista tavoitetta Suomen suhteen. Sellainen on läntisiä yhteyksiään heikentävä ja itsensä kansainvälisten yhteisöjen ulkopuolelle jättävä, yksinäinen Suomi. □